

Відгук

**офіційного опонента на дисертацію Демартино А. П.
«Повстанський рух в Середньому Подніпров'ї України
(1918 – середина 1920-х рр.)»,**

**подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за
спеціальністю 07.00.01 - історія України**

З початку 1990-х років у середовищі вітчизняних істориків існує посилена увага до проблеми українського селянського повстанського антибільшовицького руху. З цієї проблематики побачили світ низка монографій, збірників документів, публікацій у періодичних виданнях, було захищено кілька дисертацій. При цьому інтерес до зазначеної теми з боку науковців лише зростає, адже у сучасна вітчизняна історіографія шукає вичерпні відповіді на питання щодо виникнення, розвитку, хронологічних меж, напрямків боротьби селянства проти політики радянської влади. Це зумовлено різними підходами до вивчення проблеми, суперечністю і багатогранністю самого селянського повстанського руху.

За таких обставин слід вітати наукову потугу А. П. Демартино дослідити повстанський рух в Середньому Подніпров'ї в 1920-х роках. Добре з'ясувавши наукові здобутки своїх попередників, дисертант чітко визначив завдання свого дисертаційного дослідження, яке полягало у висвітленні основних етапів, особливостей і наслідків збройного опору на території Середнього Подніпров'я в 1918-середині 1920-х років в контексті соціально-економічних, суспільно-політичних та ідеологічних трансформацій українського суспільства.

Реалізуючи поставлені перед собою завдання, А. П. Демартино застосував передусім структурно-діахтонний, історико-порівняльний, статистичний, ретроспективний методи, які обумовили структурну побудову роботи і відкрили йому можливість з належною повнотою показати характерні особливості економічного і соціального життя населення Середнього Подніпров'я та визвольного руху селян в умовах громадянської війни та

соціально-економічної відбудови. У ході визначення соціально-економічного, суспільно-політичного підґрунтя та процесу розгортання збройного опору селян більшовицькому режиму з урахуванням регіональних особливостей Середнього Подніпров'я дисертант сконцентрував залучений ним методологічний інструментарій на аналізі етносоціальної структури населення регіону, висвітленні системи окупаційного терору радянської влади в Україні.

Однак не зайвим було використання в роботі методу соціологічного дослідження різних категорій населення, який би дозволив показати схожість та відмінності в побуті громадян за соціальним становищем, а також контент-аналізу (у дисертації використано 27 загальноукраїнських і місцевих газет, котрі видавалися у досліджуваний період у межах УСРР та адміністративно-територіальних одиниць Середнього Подніпров'я), що допомагає проаналізувати політику соціального моделювання правлячого режиму за допомогою преси.

Обсяг залучених для дослідження теми архівних й опублікованих джерел, характер їхнього використання засвідчили здатність автора до самостійної пошукової роботи, його скрупульозність у доборі найімовірніших фактів та об'єктивність наукового аналізу джерел. Творче опрацювання наявних здобутків історіографії проблеми, значної кількості нововиявлених відомостей дозволило автору охарактеризувати основні галузі економіки середньодніпровського регіону, визначити етносоціальну динаміку та структурованість населення, ідейно-політичну та бойову діяльність на його території повстанських угруповань, хроніку протистояння збройної опозиції з інституціями комуністичної диктатури Варто також зазначити, що селянський визвольний рух на теренах Середнього Подніпров'я кінця 1910-х – 1920-х рр. розглянуто в контексті відповідної історичної доби та пануючої ідеології, соціокультурних умов та новітніх напрацювань історичної науки.

А. П. Демертино максимально широко висвітлив історіографію проблеми. Ґрунтовний аналіз розробки проблеми у науковій літературі демонструє, що дисертант орієнтується у питаннях розвитку вітчизняної історіографії,

виокремлюючи певні періоди з вивчення з історії економіки, соціальної історії і політичної історії Середнього Подніпров'я, добре знайомий з регіональними дослідженнями аспектів проблеми, опрацював наукові праці не тільки з історії України, але й з демографії.

Розкриваючи стан висвітлення в сучасній вітчизняній історіографії партизанської боротьби селян України проти радянської влади в першій половині 1920-х років, варто було згадати доробок таких вітчизняних істориків як П. Бачинський, В. Василенко, Т. Плазова.

У розв'язанні поставленої мети основну роль відіграло уважне ознайомлення дисертантом уже відомих джерел, які допомагають з'ясувати ступінь ефективності регіональної політики органів радянської влади в 1918-середині 1920-х років, і особливо використання розсекречених архівних документів, присвячених репресивній практиці правлячого режиму та формам протесту українського селянства. Залучення значного масиву архівних документів, допомогло дисертанту відтворити комплексну картину еволюції повстанського руху в межах Середнього Подніпров'я. Ці джерела автор виявив у багатьох фондах, що зберігаються у різних архівосховищах Києва, Дніпропетровська, Кіровограда, Миколаєва, Полтави, Черкас.

У дисертаційній роботі широко використано збірники документів, довідкові видання, мемуари та епістолярні джерела. Разом із тим, залучення документів на сторінках багатотомного науково-документального видання "Реабілітовані історією", суттєво б збагатили джерельну базу дослідження, дозволили автору більш ґрунтовніше розкрити перебіг повстанського руху в Середньому Подніпров'ї України в 1918- середині 1920-х рр.

Використана дисертантом джерельна база виявилась цілком достатньою для написання змістовної наукової праці. Разом із тим під час дослідження варто було більш повно використати документи ф.13 Галузевого державного архіву Служби безпеки України, а саме "Паспорт-характеристики" на конкретне село, місто, район, регіон область, в яких міститься інформація про повстанський рух та опозиційні політичні угруповання в 1921-1925 роках .

У другому розділі «Соціально-економічне підґрунтя повстанського руху в Середньому Подніпров'ї» висвітлені причини та фактори, які зумовили селян вдаватися до опору більшовицькій владі в перехідний період від політики "воєнного комунізму" до нової економічної політики. До того ж виділено соціально-економічне становище Середнього Подніпров'я доби революції та громадянської війни (с. 42-56), детально з'ясовано особливості етносоціальної структури населення регіону в умовах економічного протистояння державно-бюрократичного та приватновласницького секторів народного господарства у 1921 – 1928 рр. (с.57-58, 80-90). У роботі чітко виокремлено фактори, які змусили жителів сільської місцевості до антибільшовицького протистояння - продовольчий, аграрний, фіскальний, карально-репресивний. Проте мало приділяється уваги "релігійним та національним подразникам" у розгортанні антибільшовицького руху селян на лівобережній частині України у досліджуваний період.

У третьому розділі «Суспільно-політична складова повстанського руху» автору дисертаційного дослідження вдалося реконструювати систему окупаційного терору радянської влади в 1920-х роках, описати "атмосферу насильства в українському селі" (запровадження військового стану, примусове насадження комуністичних органів влади, насильницька "радянізація" села, проведення хлібозаготівельних кампаній, виникнення штучного голоду 1921-1923 рр., репресивних дій чекістів, міліції по відношенню до мирного населення тощо) простежити еволюцію ідеології повстанського руху (с. 104-109).

У четвертому розділі всебічно висвітлено віковий склад, організаційний устрій повстанських угруповань, подано аналіз керівних органів повстанським рухом, показано структуру дій повстанських комітетів, міститься аналіз діяльності найбільш масових повстанських загонів. З особливим інтересом читаються сторінки, в яких розповідається про підготовку антибільшовицького повстання в Україні в 1921 році, про діяльність

Повстансько-партизанського штабу (ППШ) та його філії на території Середнього Подніпров'я (с. 139-143).

Варто відзначити, що А.П. Демартино уперше максимально широко висвітлив перебіг селянського повстанського руху на Середньому Подніпров'ї (с. 146-170). Приємне враження справляють додатки до дисертаційного дослідження.

Висновки, зроблені в дослідженні, виражені й аргументовані, а результати дисертації пройшли всебічну апробацію.

У цілому наші побажання й зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Вважаємо, що дисертація «Повстанський рух в Середньому Подніпров'ї України (1920- ті роки)», повністю відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24.07.2013 р., а її автор Демартино Андрій Павлович заслуговує присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

Офіційний опонент

кандидат історичних наук, доцент

старший науковий співробітник

відділу історичної регіоналістики

Інституту історії України НАН України

О. Г. Бажан

Бажан О. Г.
УБ